

CZU 342.7:316.64

DOI 10.5281/zenodo.6826883

TRANSFORMAREA DIZABILITĂȚII ÎN ABILITATE

Mariana PAVLENCU,
doctor în drept, conferențiar universitar

Discriminarea pe motiv de dizabilitate este un tratament diferențiat aplicat de indivizi și grupuri de indivizi, care nu se bazează pe un merit individual, ci pe presupuneri și stereotipuri sistematice, structurale sau de atitudine cu privire la un handicap fizic sau mental. În anii următori, handicapul va fi o preocupare și mai mare, deoarece prevalența sa este în creștere. Acest lucru se datorează îmbătrânirii populației și deci este un risc mai mare de handicap la persoanele în vârstă, precum și creșterii globale a unor maladii cronice precum diabetul, bolile cardiovasculare, cancerul și tulburările de sănătate mentale.

Cuvinte cheie: discriminare, stereotip, handicap, indivizi, tratament, maladie.

TRANSFORMING DISABILITY INTO ABILITY

Mariana PAVLENCU,
PhD, associate professor

Discrimination on the grounds of disability is a differentiated treatment applied by individuals and groups of individuals, which is not based on individual worth, but on systemic, structural or attitude assumptions and stereotypes about a physical or mental disability. In the coming years, disability will be an even bigger concern, as its prevalence is increasing. This is due to an aging population and therefore a higher risk of disability in the elderly, as well as a global increase in chronic diseases such as diabetes, cardiovascular disease, cancer and mental health disorders.

Keywords: discrimination, stereotype, disability, individuals, treatment, illness.

Introducere. Persoane cu dizabilități au existat întotdeauna, indiferent de perioada istorică, culturală, areal, iar atitudinea față de această categorie dezavantajată s-a schimbat de la marginalizare și excludere socială până la acceptare și integrare comunitară.

Dizabilitatea este o provocare tot mai mare pentru Republica Moldova, din cauza procesului de îmbătrânire a populației, a riscului de accidente, precum și a numărului în creștere al cazurilor de afecțiuni cronice (diabet, boli cardiovasculare, tumori ș.a.).

Odată cu ratificarea de către Republica Moldova, în anul 2010, a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, s-au marcat schimbări importante în domeniul dizabilității și s-a reușit înregistrarea mai multor progrese în ceea ce privește incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Ratificând Convenția, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta și pune în practică principiile documentului, inclusiv asigurându-se ca noile proiecte de acte legislative / normative, precum și politicile promova-

Introduction. People with disabilities have always existed, regardless of the historical, cultural, areal period, and the attitude towards this disadvantaged category has changed from marginalization and social exclusion to acceptance and community integration.

Disability is a growing challenge for the Republic of Moldova, due to the ageing population, the risk of accidents, as well as the growing number of cases of chronic diseases (diabetes, cardiovascular disease, tumours, etc.).

With the ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities by the Republic of Moldova in 2010 marked significant changes in the field of disability, it has been possible to make further progress in the social inclusion of persons with disabilities.

By ratifying the Convention, the Republic of Moldova has undertaken to respect and implement the principles of the document, including ensuring that new draft legislative/ normative acts, as well as policies promoted in various fields, comply with the provisions of

te în diferite domenii să corespundă prevederilor Convenției.

Metode și materiale aplicate. Pentru elaborarea studiului au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: metode de analiză, deductive și inductive, statistică, de sinteză, comparație etc.

Rezultate obținute și discuții. Cu toate că au fost întreprinse mai multe acțiuni și sunt mai multe realizări concrete în domeniu, mai este necesar în continuare să fie întreprinse măsuri în vederea implementării prevederilor Convenției ONU și a recomandărilor acesteia.

În prezent un pas important pe acest segment este adoptarea actualei Hotărâri a Guvernului nr. 723/2017, prin care a fost aprobat *Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022* și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia [1]. Acest Program prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale. Acest fapt ne va ajuta să înțelegem că fiecare persoană cu dizabilitate urmează să fie acceptată cu abilitatea sa.

Necesitatea elaborării prezentului Program a fost determinată de problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități din Republica Moldova, care sunt deseori ignorate pe seama dizabilității pe care o au. Se impune crearea unor condiții indispensabile implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și în vederea implementării recomandărilor și observațiilor experților Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, care au audiat Republica Moldova în perioada 21-22.03.2017 la Geneva. De asemenea, o atenție deosebită merită studierea observațiilor și recomandărilor experților internaționali cu referire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova [2].

O realizare importantă a organelor de stat este că la data de 4 noiembrie 2021 Parlamentul Republicii Moldova a ratificat *Protocolul Opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Astfel, deputații au susținut inițiativa comună a persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor societății civile pentru care aceștia au pledat timp de mai mulți

the Convention.

Methods and materials applied. Different methods of scientific research were applied for the elaboration of the study: methods of analysis, deductive and inductive, statistics, synthesis, comparison, etc.

Results obtained and discussions. Although several actions have been taken and there are several concrete achievements in the field, further steps are still needed to implement the provisions of the UN Convention and its recommendations.

Currently, an important step in this segment is the adoption of the current Government Decision no. 723/2017, which approved the National Program for Social Inclusion of Persons with Disabilities for the years 2017-2022 and the Action Plan on its implementation [1]. This program provides for an intersectoral approach to the social inclusion of people with disabilities and to ensure that their fundamental rights are respected in the same way as other citizens in all areas of social life. This allows us to understand that every person with a disability is going to be accepted with their ability.

The need to develop this Program has been determined by the problems faced by persons with disabilities in the Republic of Moldova, which are often ignored due to their disability, and requires the creation of indispensable conditions for the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. In order to implement the recommendations, the observations of the experts of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities, who heard the Republic of Moldova between 21 and 22.03.2017 in Geneva, as well as the observations, recommendations of international experts on respect for the rights of persons with disabilities in Moldova [2].

An important achievement of the state bodies is that on November 4, 2021, the Parliament of the Republic of Moldova ratified the *Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Thus, the deputies supported the joint initiative of people with disabilities and civil society organizations for which they have been advocating

ani. Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (în continuare CDPD) salută această decizie a Parlamentului și consideră că ea va contribui în mod substanțial la asigurarea realizării drepturilor persoanelor cu dizabilități [3].

Ca urmare a ratificării *Protocolului Opțional*, persoanele cu dizabilități a căror drepturi prevăzute de Convenția ONU au fost lezate vor fi în drept să depună plângeri în mod individual la Comitetul ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități împotriva Guvernului Republicii Moldova, pentru repunerea în drepturi, ceea ce va constitui un avantaj pentru persoanele cărora le-au fost încălcate drepturile pretinse.

În acest context, CDPD insistă ca Parlamentul Republicii Moldova să stabilească un mecanism la nivel național privind punerea în aplicare a deciziilor Comitetului ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, deoarece în prezent, conform Codului de procedură civilă al RM, un astfel de mecanism este prevăzut doar pentru Hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului [4].

Drepturile omului reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să aplice cât mai eficient calitățile sale fizice, intelectuale, morale, socioafective și spirituale. Drepturile decurg din aspirația tot mai pronunțată a omenirii la o viață în care să fie respectată și protejată demnitatea și valoarea fiecărui individ.

Toți suntem diferiți, dar în același timp, egali. Semnul de egalitate care s-ar pune în relațiile pe care le împărtășim cu cei din jurul nostru nu vine din spațiul pe care-l ocupăm și nici din ceea ce considerăm că ceilalți așteaptă de la noi. Semnul de egalitate este dat de respectul față de cei de lângă noi și de posibilitatea de comunicare pe care trebuie să o valorificăm.

Unul dintre cele mai importante principii în acest domeniu putem să-i zicem că este principiul nediscriminării, inserat practic în toate tratatele și documentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Universalitatea recunoașterii și apărării drepturilor omului impune în mod necesar aplicarea lor egală pentru toți indivizii. „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*” proclamă primul articol al Declarației Universale a Drepturilor Omului [5]. Aceasta înseamnă că drepturile și libertățile fundamentale sunt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deose-

for several years. The Center for the Rights of Persons with Disabilities (hereinafter CDPD) welcomes this decision of the Parliament and considers that it will certainly make a substantial contribution to ensuring the realization of the rights of persons with disabilities [3].

Following the ratification of the *Optional Protocol*, persons with disabilities whose rights under the UN Convention have been violated will be entitled to file individual complaints with the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities against the Government of the Republic of Moldova for its reinstatement, which will be an advantage for the persons whose rights have been violated.

In this context, the CDPD insists that the Parliament of the Republic of Moldova establish a mechanism at a national level for the implementation of the decisions of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities, because currently according to the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova such a mechanism is provided only for the We hope that the European Court of Human Rights will be created in the near future [4].

We all know that human rights are the main conditions that allow each person to develop and apply as effectively as possible his physical, intellectual, moral, socio-affective and spiritual qualities. Rights deriving from humanity's growing aspiration to a life in which the dignity and worth of each individual are respected and protected.

We are all different, but at the same time, equal. The sign of equality that would be placed in the relationships we share with those around us does not come from the space we occupy, nor from what we consider that others expect from us. The sign of equality is given by the respect towards those around us and by the possibility of communication that we must capitalize on.

One of the most important principles in this area is the principle of non-discrimination, which is enshrined in virtually all international human rights treaties and documents. The universality of the recognition and protection of human rights necessarily requires their equal application for all individuals. “All human be-

bire, adică fără nicio discriminare.

Conform datelor statistice, în prezent peste 177 de mii de cetățeni ai Republicii Moldova sunt persoane cu dizabilități, ei reprezentând 6,7% din populația totală a țării cu reședință obișnuită, iar copiii cu dizabilități constituie 1,9% [6].

Numărul exact al acestora, totuși, poate fi mult mai mare, acesta fiind estimat în baza beneficiarilor de pensii pentru dizabilitate și a alocațiilor sociale.

Omul se constituie dintr-un univers unic, irepetabil, deosebit de complex, fiecare individ reușind să realizeze pe parcursul vieții doar o mică parte din ceea ce reprezintă potențialul său. În același timp, toți oamenii sunt absolut egali, cu șanse, drepturi și perspective egale: nu suntem cu nimic mai buni sau mai prejos decât oricare dintre semenii noștri. Incontestabil, omul are un potențial enorm de autoafirmare, de creație și de perfecționare.

Chiar dacă în societate există stereotipuri privind abilitățile persoanelor cu dizabilități, totuși puțini cunosc că aceste persoane au calități deosebite, aptitudini extraordinare și talente uimitoare. Au o viață pe care vor să și-o trăiască, au emoții, ambiții și dorințe, pentru că sunt oameni la fel ca toți. Sunt printre ei mulți cu suflete frumoase și caractere nobile, cu povești de viață impresionante și care au nevoie de suportul și încurajarea noastră, nu de judecata și indiferența noastră. Chiar dacă sunt diferiți, ei nu au nevoie de mila semenilor, au nevoie de recunoașterea lor ca membri cu drepturi depline în viața social-economică. Pentru aceasta este absolut necesară implicarea întregii societăți în activitatea desfășurată de specialiști, prin asumarea unui rol activ în împiedecarea discriminării pe criterii de dizabilitate.

Din păcate, mentalitatea discriminatorie față de persoanele cu dizabilități persistă și în prezent, pentru că aceste concepții sunt foarte greu de schimbat, mai ales în Republica Moldova, unde aceste persoane încă sunt, în mod deliberat, evitate și lipsite de considerație.

Din fericire există printre noi persoane cu dizabilități care ne demonstrează, practic în fiecare zi, că sunt utile, puternice, adevărate modele de urmat și care merită tot respectul nostru. Chiar dacă din punct de vedere fizic nu sunt complet sănătoși, noi trebuie să înțelegem că în orice dizabilitate există și abilitate [7]. Fi-

ings are born free and equal in dignity and rights," proclaims the first article of the Universal Declaration of Human Rights. This means that fundamental rights and freedoms are recognized to all individuals, without distinction, that is, without discrimination.

According to statistics, currently, over 177 thousand citizens of the Republic of Moldova are people with disabilities, they represent 6.7% of the total population of the country with habitual residence, and children with disabilities constitute 1.9% [6].

However, their exact number may be much higher, or it is estimated on the basis of recipients of disability pensions and social benefits.

A person is made up of a unique, unrepeatable, very complex universe, each individual managing to achieve in life only a small part of what is his potential. At the same time, all human beings are absolutely equal, with equal opportunities, rights and perspectives: we are no better or worse than any of our fellow human beings. Undoubtedly, everyone has an enormous potential for self-affirmation, creation and improvement.

Even though there are stereotypes in society about the abilities of people with disabilities, few know that people with disabilities have outstanding qualities, extraordinary skills and amazing talents. They have a life they want to live, they have emotions, ambitions and desires because they are people just like everyone else. There are many among them with beautiful souls and noble characters, with impressive life stories and who need our support and encouragement, not our judgment and indifference. Even if they are different, they do not need the pity of their peers, they need their recognition as full members of socio-economic life. For this, it is absolutely necessary to involve the whole society in the entire activity carried out by specialists, by assuming an active role in preventing discrimination based on disability.

Unfortunately, this discriminatory mentality towards people with disabilities persists even today, because these concepts are very difficult to change, especially in the Republic of Moldova where these people are still deliber-

ecare în parte își cunoaște acea abilitate pe care o poate folosi într-o activitate la care se pricepe mai mult, care îi place și pe care o poate desfășura în ciuda constrângerilor de natură medicală. Atâta timp cât capacitățile psihologice funcționează, ei pot face o mulțime de lucruri, la fel ca o persoană sănătoasă.

Atunci când cineva reușește cu ușurință și fără efort să facă ceva frumos, de exemplu să sară coarda sau să scrie caligrafic, se spune ca are o abilitate. Despre cei care nu pot să facă aceleași lucruri sau le fac mai greu, cu stângăcie uneori, spunem că nu au aceeași abilitate sau că au o dizabilitate.

De ce oare timiditatea nu poate fi considerată că este o dizabilitate. Pentru că în situația când persoana este timidă, ea simte cum i se înroșesc urechile, obrajii, lumea o privește, așteaptă să audă ce spune, să vadă ce face, iar persoana nu își găsește cuvintele potrivite și singurul lucru pe care și-l dorește este să se facă nevăzut. Un alt exemplu ar fi bălbâiala sau chiar momentele stupide în care poate nimeri orice persoană atunci când se împiedică și lumea râde de ea. Sunt niște momente incomode pentru fiecare din noi. Prin câteva exemple putem să înțelegem cât de neplăcută este starea lăuntrică a persoanelor care uneori pot simți ce înseamnă umilința.

Dar timiditatea, împiedicatul, bălbâiala sunt niște situații (dizabilități) care cu ușurință pot fi învinse și înlocuite cu abilități, cum ar fi siguranța, curajul și îndrăzneala.

Din contră, persoanelor cu dizabilitati, care pot face aceleași lucruri ca și oricine, doar că nu la fel de repede, de ușor sau de bine, le este foarte anevoios să se mențină într-o societate în care de multe ori sunt priviți ca niște neputincioși, nefiindu-le acceptat de fapt rezultatul abilității lor.

Din păcate, copiii sunt cel mai grav afectați de această discriminare. Ei nu înțeleg faptul că sunt diferiți de marea majoritate a populației. Nu pot să țină pasul cu cei de vârsta lor, înțeleg mai greu și se exprimă mai dificil. Pentru a-i ajuta pe acești copii, dar și pe adulții cu probleme, e nevoie de un efort comun, de o sensibilizare a întregii societăți privind vulnerabilitățile acestor micuți. Să facem în așa fel încât să le facilităm integrarea în societate, să le oferim încredere ca să înțeleagă că nu sunt singuri. Copilul cu dizabilități trebuie să facă parte

ately avoided and disregarded.

Auspiciously, there are people with disabilities among us who prove to us, practically every day, that they are useful, strong, true role models and deserve our full respect. Even if they are not completely healthy physically, we must understand that in any disability there is also ability [7]. Everyone knows the skill that they can use in an activity that they are better at, they like and that they can develop despite the medical constraints that they have. As long as psychological abilities work, they can do a lot of things just like a healthy person.

When someone easily manages to do something beautiful and effortlessly a certain thing, for example to jump rope or write beautifully, it is said that he has a skill. About those who can't do the same things or do them harder, awkwardly sometimes, we say that they don't have the same ability or that they have a disability.

Unfortunately, children are the most affected by this discrimination. They do not understand that they are different from the vast majority of the population. They can't keep up with their peers, they have a harder time understanding and expressing themselves harder. In order to help these children, but also the adults with problems, a joint effort is needed, to raise the awareness of the whole society regarding the vulnerabilities of these little ones. Let's do it in such a way as to facilitate their integration into society, to give them the confidence to understand that they are not alone. The child with a disability must be part of society. We cannot hide him, he does not need our mercy, but our support, allowing him to live with other children, as an integral part of the community. [8].

The child with disabilities is not the end of the road, it is just the beginning of a great challenge: to protect the child's fundamental rights, to recognize and accept the possibilities, but also the limits, to offer him chances of integration. The child with disabilities is another individuality and must be approached from this perspective. Especially children with disabilities prove to us that they are real treasures that, through a smile or a hug, show us that every day can be remarkable. It is only up to us

din societate. Nu putem să-l ascundem, nu are nevoie de mila noastră, ci de sprijinul nostru, permițându-i să trăiască alături de ceilalți copii, ca parte integrantă a comunității [8].

Copilul cu dizabilități nu reprezintă un final de drum, ci este doar începutul unei mari provocări: aceea de a-i proteja drepturile fundamentale, de a-i recunoaște și accepta posibilitățile, dar și limitele, de a-i oferi șanse de integrare. Copilul cu dizabilități reprezintă o altă individualitate și trebuie abordat tocmai din această perspectivă. În special copiii cu dizabilități ne dovedesc că sunt adevărate comori care, printr-un zâmbet sau o îmbrățișare, ne arată că fiecare zi poate fi remarcabilă. Depinde doar de noi cum ne reușește să-i sprijinim ca să ajungă acolo unde visează [9].

Visurile unui copil nu țin cont de rasă, naționalitate, dizabilitate. În spatele unei nevoi speciale se află întotdeauna un copil frumos, dornic să descopere lumea. Copilul căruia noi, de cele mai multe ori, îi vedem doar dizabilitatea visează să fie eroul din desene animate, astronaut, medic sau orice altceva care să dovedească lumii că poate face lucruri mărețe. Poate fi fascinat de un instrument muzical, de mediul înconjurător, de universul culorilor așternute pe hârtie sau pânză, de cosmos sau de animale și, mai presus de orice, își dorește să se joace și să fie iubit. Așa sunt toți copiii, așa se dezvoltă și așa iau naștere visurile [10].

Ne naștem goi și neputincioși, pe măsură ce creștem ajungem să avem curaj, să ne cultivăm deprinderi, iscusință – un bun prilej de a ne simți mândri, de a avea încredere în forțele noastre, în capacitățile noastre de autoafirmare. Căci inevitabil suferim când suntem subapreciați, desconsiderați. Însă și oamenii care se nasc cu unele deficiențe sau care în urma unor împrejurări nefericite rămân cu o anumită dizabilitate au întotdeauna posibilități imense de a le depăși, de a se realiza plenar. Și de cele mai multe ori chiar ei sunt cei care ajung să valorifice mult mai fructuos resursele organismului uman.

Spre regret, acele persoane care obțin succesul în urma unui efort mult mai mare decât semenii lor, în virtutea unor afecțiuni sau unor lipsuri de ordin fiziologic, intelectual, sunt mult prea des condamnate și acuzate de cei din jur, fiind adeseori disprețuiți. Și asta doar pentru că ei nu pot să-și formeze atât de ușor anumite abilități, priceperi, iar unele deprin-

how we can support them so that they can get where they want to go. [9]

A child's dreams do not take into account race, nationality, ... disability Behind a special need is always a beautiful child, eager to discover the world. The child whose disability we often see only dreams of being the cartoon hero, the astronaut, the doctor, or anything else to prove to the world that he can do great things. He may be fascinated by a musical instrument, the environment, the universe of colours laid out on paper or canvas, the cosmos or animals, and above all, he wants to play and be loved. This is how all children are, this is how they develop and this is how dreams are born [10].

We are born naked and helpless, as we grow up we gain courage, cultivate skills, skills - a good opportunity to feel proud, to have confidence in our strengths, in our abilities to assert ourselves. For we inevitably suffer when we are underestimated, disregarded. But even people who are born with some deficiencies or who, as a result of unfortunate circumstances, are left with a certain disability, always have immense possibilities to overcome them, to be fully realized. And most of the time, they are the ones who make the most of the resources of the human body.

Sadly, our fellow human beings, who achieve success through much greater effort, by virtue of certain physiological or intellectual ailments or deficiencies, are all too often condemned, accused by those around them, or often despised. Just because they can't develop their abilities, skills so easily, and some skills, even basic ones, become impossible for the rest of their lives, because they have been affected by a certain system, vital to the body.

It would be right for their infirmities not to "bother" us, but to admire their tenacity in achieving success. People with disabilities cannot do some things easily, with skill and skill (as we did not have these qualities from the beginning) and are forced to work to an infinitely greater extent. In the end, he performs them, but most of the time, with clumsiness and colossal efforts [11].

We must accept that we are born differ-

deri, chiar de ordin elementar, devin imposibile pentru tot restul vieții, din cauză că le fusese afectat un anumit sistem, vital al organismului.

Corect ar fi ca neputințele lor să nu ne „deranjeze”, ci să admirăm tenacitatea lor în obținerea succesului. Persoanele cu dizabilități nu pot face unele lucruri cu ușurință, cu îndemânare și pricepere (după cum nici noi nu aveam de la început aceste calități) și sunt nevoite să muncească într-o măsură infinit mai mare. Până la urmă le efectuează, dar de cele mai multe ori, cu stângăcie și cu eforturi colosale [11].

Trebuie să acceptăm că ne naștem diferiți și trăim diferit, în funcție de calitățile și defectele cu care am fost înzestrați. Inegalitatea este o realitate de zi cu zi, cu care învățăm să trăim. Probabil că una dintre cele mai acute și vizibile forme ale inegalității este dizabilitatea. Oamenii sunt ființe sociale, iar interacțiunea este un proces zilnic natural, indiferent de diferențele dintre noi. Ne simțim inconfortabil alături de persoane cu dizabilități nu din cauza dizabilității în sine, ci pentru că nu știm cum să ne comportăm atunci când suntem în prezența unei persoane cu deficiențe. Trebuie să înțelegem că o persoană cu dizabilități este ca orice altă persoană, ca tine și ca mine. Ei au aceleași aspirații interioare, aceleași temeri, aceleași simțiri, trăiri și nevoi ca tine. Noi, toți, țințim spre obiective similare. Singura diferență este că unele persoane au mai multe limitări.

Toți oamenii sunt născuți liberi și egali în demnitate și drepturi. De aceea, persoanele cu dizabilități nu trebuie să fie discriminate, ci să beneficieze de șanse egale. Pentru a putea atinge aceleași condiții de trai ca și ceilalți cetățeni, persoanele cu dizabilități au nevoie de mai mult sprijin din partea comunității. Este important să conștientizăm că fiecare dintre noi trebuie să aibă o conduită care să contribuie la eliminarea barierelor și să ducă la o mai bună integrare în societate a persoanelor cu dizabilități. Regretabil este faptul că discriminarea are drept consecință marginalizarea și lezarea în drepturi, judecarea, condamnarea și lipsirea de șansa de a duce un trai decent.

Psihologii susțin că succesul în viață, educația și locul de muncă al persoanelor care se confruntă cu o dizabilitate depind de așteptările celor din jurul lor, dar și de gradul de atitudine pozitivă de care au parte [12]. Cu cât noi credem mai puternic că ei sunt capabili, cu atât mai mult

ent and live differently, depending on the qualities and defects we have been endowed with. Inequality is a daily reality that we learn to live with. Probably one of the most acute and visible forms of inequality is a disability. People are social beings and interaction is a natural everyday process, regardless of the differences between us. We all feel uncomfortable around people with disabilities, not because of the disability itself, but because we do not know how to behave when we are in the presence of a person with disabilities. We need to understand that a person with a disability is just like any other person, just like you and me. They have the same inner aspirations, the same fears, the same feelings, feelings and needs as you. We all aim for similar goals. The only difference is that some people have more limitations, or other limitations, than others.

All human beings are born free and equal in dignity and rights. Therefore, people with disabilities should not be discriminated against but should have equal opportunities. In order to be able to achieve the same living conditions as other citizens, people with disabilities need more support from the community. It is important to be aware that each of us must behave in a way that helps to eliminate barriers and lead to a better integration of people with disabilities into society. Unfortunately, discrimination leads to marginalization and violation of rights, trial, conviction and lack of opportunity to live a decent life.

Psychologists say that the success in life, education and work of people with disabilities depends on the expectations of those around them but also on the degree of positive attitude they have [12]. The more we believe they are capable, the more we will inspire them.

Conclusions and recommendations.

When we meet people with various disabilities, regardless of whether they are visually impaired, locomotor or hearing impaired, we may become too hesitant to choose their words and behaviour towards that person. Let's not forget that every individual is different. Some people will easily find a way to interact and socialize as others will find it very difficult to adapt. It is always good to remember that a person with

le vom inspira o încurajare mai mare.

Concluzii și recomandări. Când întâlnim oameni cu diferite deficiențe, indiferent că sunt cu deficiențe de vedere, locomotorii sau de auz, s-ar putea să devenim prea ezitanți în alegerea cuvintelor și comportamentul față de acea persoană. Să nu uităm că fiecare individ este diferit. Unele persoane vor găsi ușor o modalitate de a interacționa și de a socializa, așa cum alții vor găsi că este foarte dificil să se adapteze. Întotdeauna este bine să ne amintim că o persoană cu dizabilități este în primul rând o individualitate, el sau ea, singura diferență fiind limitările legate de dizabilitatea sa. Persoanele cu dizabilități, ca și toți ceilalți de altfel, preferă să fie luate în seamă pentru abilitățile lor, nu pentru deficiențele pe care le au.

Să depășim prejudecățile și să apreciem persoana în primul rând. Să evităm privirile, gesturile și cuvintele care exprimă milă sau superioritate. Atitudinile și comportamentele celor din jur sunt cele mai dificile bariere de depășit pentru persoanele cu dizabilități.

a disability is primarily a person, he or she is like anyone else the only difference being the limitations related to his or her disability. People with disabilities, like everyone else, prefer to focus on their abilities rather than the shortcomings they have.

Let's overcome prejudices and appreciate the person first. Avoid looks, gestures, and words that show pity or sometimes even superiority. Attitudes and behaviours are the most difficult barriers for people with disabilities to overcome.

Referințe bibliografice

Bibliographical references

1. Hotărârea Guvernului Nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro (accesat la 12.10.21)
2. Moldova a raportat la ONU despre cum respectă drepturile persoanelor cu dizabilități. <https://moldova.un.org/ro/13351-moldova-raportat-la-onu-despre-cum-respecta-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati> (accesat la 15.10.21)
3. Parlamentul a ratificat Protocolul Opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. <https://www.jurnal.md/ro/news/7367b4ab0334f999/parlamentul-a-ratificat-protocolul-optiional-la-conventia-onu-privind-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati.html> (accesat la 10.11.21)
4. Protocolul Opțional UN CRPD. <https://cdpd.md/protocolul-optional-un-crpd-ratificat/>
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948. https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/rum.pdf (accesat la 07.11.21)
6. Biroul Național de statistică *Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2019*. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6827&idc=168> (accesat la 12.10.21)
7. Nu există persoane cu dizabilități, există societăți care crează bariere. <https://moldova.europalibera.org/a/un-reportaj-despre-necazurile-oamenilor-cu-dizabilit%C4%83%C8%9Bi-din-r-moldova-diana-r%C4%83ileanu-radio-europaliber%C4%83/31546120.html> (accesat la 15.10.21)
8. Fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu familial favorabil și afectuos. <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protec%C5%A3ia-copilului> (accesat la

- 07.11.21)
9. Manual de drept european privind drepturile copiului, 2015. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf (accesat la 03.11.21)
 10. Ghid *Cum să devii un părinte mai bun pentru copilul tău*. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_pentru_parintii_care_educatia_copii_cu_varsta_sub_3_ani.pdf (accesat la 29.10.21)
 11. Educația incluzivă. Repere metodologice. https://motivatie.md/media/Publicatii/Carti_brosuri_rapoarte_analiza/Educatie_incluziva_w2.pdf (accesat la 19.10.21)
 12. Zece lucruri pe care nu le cunoașteți despre persoanele nevătătoare. <https://www.ortcam.com/ro/blog/10-lucruri-pe-care-nule-stiai-despre-persoanele-nevazatoare/> (accesat la 17.11.21)

Despre autor:

Mariana PAVLENCU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei,
migrație și azil”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: catedra@mail.ru

About author:

Mariana PAVLENCU,
PhD, associate professor,
Chair “Public Law, Border Security, Migration
and Asylum”
of the Academy “Ștefan cel Mare” of the MIA,
e-mail: catedra@mail.ru